

Mindörökké Uriel

Az OSZK kisnyomtatvány-megsemmisítése kapcsán

Mi miért történik velünk? Ki, mikor és miért avatkozik bele életünkbe akkor is, ha soha sem láttuk egymást? Ki, miért szól hozzá olyan kérdésekhez, amellyel kapcsolatban semmiféle érdemi információval nem rendelkezik, hozzáértéséről soha nem tett tanúbizonyságot? Olyan kérdések, amelyeket sorolni lehet, megválaszolni bizonytalannal nem. Talán az író az egyetlen illetékes, hogy egyszer csak elmondja nekünk: nem kell csodálkozni, ez mindig így volt. Az ő tanítása, az ő meséje alatt találva érezhetjük magunkat, szoronghatunk, elégedettséggé lehet úrrá rajtunk. Érezhetjük magunkat szerencsétlennek, lehetünk büszkéek. De jó elolvasni.¹ Talán nem túl szerény egy hétköznapi ügy kapcsán egy kiváló regény egyik olvasatára utalni, de magam is találva éreztem magam olvasása közben, mint – gondolom – sokan mások.

Az örökség

A magyar nemzeti könyvtár kétévszázados története során sokszor került nehéz helyzetbe, vezetőinek többször kellett súlyos döntéseket hozni. A könyvtár tényleges gondjai azonban ritkán kerültek a figyelem középpontjába, csupán megalapításának kerek évfordulóit ünnepelték meg. Az évfordulók is szürkék maradtak. A gyarapodó gyűjtemények egyre nagyobb terhet jelentettek a fenntartó állam számára, a feladatellátás mindennapi rutinja soha sem mutatkozott olyan jelentősnek, amelyen keresztül egy-egy kormány, egy-egy kurzus megmutathatta volna magát. Minden nemzeti könyvtár ilyen. Vannak persze országok, ahol szerepük jelentősebbé vált vagy válik időről időre. Például, ha megszűnik (mint Bosznia-Hercegovina nemzeti könyvtára), vagy éppen lesz (keletkezik, támad), és a háború alatt is fel kell épülnie, hogy legyen (Horvátország). Mindezek ellenére – azt hiszem – ha Magyarország egyik kormánya megvalósítaná azt a több könyvtári vezetés által szakmailag jól átgondolt tervet, amely 90–100 évre megoldaná a raktározás és a működtetés gondját, a társadalom bizonytalannal nem negatívan viszonyulna hozzá.

Az Országos Széchényi Könyvtár az 1948–1952-es államosításokkor komoly és felelősségteljes feladatot kapott: az elkobzott hatalmas könyv- és más dokumentummennyiséget be kellett fogadnia, fel kellett dolgoznia, a neki már meglévő anyagot meghatározott rendben elosztani az állami gyűjtemények között. Az el-

1 Spiró György: Fogság. Budapest, 2005, Magvető Kiadó.

kobzott anyag éppen helyben, vagy a papírgyárakban meg nem semmisített részéről van szó, no meg arról, ami megmaradt a rakodómunkások és a rendezetlen könyvhalmokkal kapcsolatba került értő vagy éppen nem értő kezek után. Így is nagyon sok raktár, raktározásra alkalmatlan pince telt meg az egyházak, az arisztokraták, a nagypolgárok könyveivel. Az elosztás azután elhúzódott, a rendszerváltozást még több pince érte meg érintetlenül, több tízezer kötetet rejtve. A pincékben sok-sok kiadvány pusztult el őrzés közben, feldolgozásra várva. Ki a felelős? Nem kérdezte sem a könyvtár dolgozója, sem a kulturális örökségért újabban hevesen aggódó kutató, aktivisták sora sem. Biztosan nem tudtak róla.

A '90-es évek közepén az OSZK elkezdte árusítani a „fölpéldányokat”. Nagy botrány lett belőle. Az egykori tulajdonosok joggal kérdezték: elvették tőlem, nem kellett nekik, most pedig eladják? Akkoriban sem hallatszott az OSZK néhány dolgozójának tiltakozása, a kulturális életünk múltjáért aggódók is mással voltak elfoglalva. Biztosan nem tudtak a nyilvános árverésről és a megnyílt antikváriumról.

A hetvenes évektől az OSZK újabb nagy könyvtárat is építeni kezdett: az európai minták szerint a nemzeti könyvtár „kölcsonzó könyvtárát” (ez csak Angliában létezik, másutt mindenütt megszűnt). A gyarapítás forrásai a köteles példányok voltak (akkor még 16 példány volt a könyveket tekintve), illetve a magyarországi könyvtári rendszer selejtezett anyaga. Ennek a gyűjteménynek a fejlesztése a '90-es években lelassult, 1998 után (új köteles rendelettel) teljesen leállt.

1996-tól a könyvtár személyi állománya radikálisan csökkent. Az egykor közel ezer fős intézmény 1999-re 600 főállást tudhatott magáénak. Közben feladatai nőttek. Szerkezete alig változott. Az elmúlt hat évben a strukturális változások megtörténtek, követve a könyvtári munkafolyamatokat, csökkentve a döntéshozatali szinteket: az 51 osztályból 21 szűnt meg, 2 újonnan alakult (MEK, MOKKA), megszűnt a főosztályvezetői szint 2005-ben, a főigazgató mellett igazgatók vezetik az intézményt, akik alá közvetlenül tartoznak az osztályok. Ugyanebben az időben a 166 aktív nyugdíjasból kevesebb, mint tíz maradt; lényegesen megerősödött a 25–35 életév közötti munkatársi gárda. Nem volt feszültségektől mentes hat év.

Mi történt a raktárakkal, különgyűjteményekkel?

A Fölpéldány Központ és Tároló Raktár, továbbá a Kortörténeti Különgyűjtemény (tulajdonképpen az egykori Zárt Kiadványok Tára) jogilag már a rendszerváltozással megszűnt, gyakorlatilag 1999–2000-ben. A fölpéldányokról megállapítottuk, hogy kié volt, és az egykori tulajdonos egyházaknak (már 1997-től) lehetővé tettük, hogy fel nem dolgozott könyveket visszakapni. A történelmi családok könyveit (amelyeket egy állami könyvtár sem dolgozott fel), ma is külön raktárban őrizzük. Közel harmincezer olyan könyv maradt azonban, amelyeknek egykori tulajdonosát nem lehet megállapítani. Feldolgozatlanul átvészelték a nedves pincékben eltöltött időt. Ezeket szétosztottuk az egyetemi könyvtárak között, de kaptak a helyismereti gyűjtemények is. Ma is van még közel tízezer kötet belőle.

A „zárt” anyag ma már a törzsállomány, illetve (dokumentumtípusonként) a különgyűjteményi táruk része. Az egykori „Tároló Könyvtár” is állami könyvtárainkba került, vagy a határokon túli gyűjteményekbe. Az elmúlt hat évben közel

400 000 kötet került ki a nemzeti könyvtárból rendezetten, dokumentáltan. Egy része a könyveknek, a máshonnan selejtezett dokumentumoknak a zúzdába ment. A nemzeti könyvtárban legalább 2 példány volt belőlük, egy könyvtárnak sem kellett, részben sérültek vagy anyagukban (savas papír) rongálódtak.

A Vas és a Rózsa Ferenc utcai raktár, továbbá a Hold utcai raktár alsó szintje raktározásra alkalmatlan volt. Ezeket felszámoltuk: két száraz raktárba menekítettük a még megmenthető anyagokat. Ezek között voltak azok a szórvány folyóiratszámok (valóban értékes OSZK állomány) és az a kisnyomtatvány-anyag is, amelyet 2005. május–júniusban semmisítettünk meg. Hat éve tehát a mostani mennyiségnél lényegesen több rohadt könyvet találtunk olyan raktárakban, amelyek megtartásáért a nemzeti könyvtár bérleti díjat fizetett. Nem találok sem az irattárban, sem a sajtóban az aggódó felszólamlásokat, a felelősöket kereső írásokat! Pontosítok: a könyvtár egyik osztályvezetője az akkori főigazgatóhoz fordult azért, mert a Rózsa Ferenc utcai raktárban penészednek komoly bibliofil folyóiratok. Ezeket 2000 után restauráltattuk (amennyit még lehetett).

A Vas utcai anyag szinte teljes egészében menthetetlen volt, a Rózsa Ferenc utcából használhatatlanná váltak beletárolt folyóiratok is (nem hungarikum, szórvány folyóiratok). Ezeket komoly pénzekért semmisítettük meg, a két raktárat bezártuk, nem béreljük tovább.

Az OSZK irattárában nem volt meg, de most „előkerült” az egyik nyugdíjas vezetőtől az a jelentés, amely 1989-ben készült a Rózsa Ferenc utcai állapotokról. A jelentés utáni tíz év alatt semmi nem történt az ottani anyag megmentésére. Ebben a raktárban a penészes, gombás anyaggal együtt volt 15 évig az a feldolgozatlan kisnyomtatvány-anyag is, amelyet ebben az évben semmisítettünk meg. Hol vannak az aggódó levelek, írások, parlamenti azonnali kérdések?

A Rózsa Ferenc és a Hold utcai raktárakból kimentett dokumentumokat Törökbálinton 1999 kora őszén gázzal gombátlanítottuk. Amint a későbbiekben kiderült, ez az akció nem sikerült, hiszen ebben volt az az anyag is, amelyet a 2005. februári ÁNTSZ vizsgálat azonnali égetésre javasolt. Itt voltak az 1999-ben megmentésre javasolt szórvány folyóiratok is. A kérdéses kisnyomtatványok tehát ilyen anyaggal voltak együtt 2000-tól 2005-ig, immár a budavári épületben. A biztosan gombátlan, száraz, de poros anyagot (hat láda) még 2000-ben elválasztottuk ettől, ma a Kisnyomtatványtárban őrizzük, várja a tisztítást és a feldolgozást.

Ma a nemzeti könyvtárnak négy külső raktárában nem őrzünk gombás anyagot, valamennyi raktárunk száraz, a törökbálinti mindemellett nem alkalmas feldolgozott állomány raktározására.

A kisnyomtatványokról

A mostani, a nemzeti könyvtárat és személyemet lejárató kampány közel 80 doboz kisnyomtatványról állítja: pótolhatatlan veszteség, immáron visszavonhatatlanul nem kutatható kulturális múltunk néhány epizódja. Amennyit ma tudunk erről az anyagról: nem képeslap, nem halotti értesítő, leginkább vállalati és egyesületi kisnyomtatványok. Ezeket az információkat egykori munkatársaktól sikerült megtudni, illetve feltételezhető, hogy az 1935-ben megalakult Kisnyomtatványtár

főként ezeket nem dolgozta fel. A Kisnyomtatványtár gyűjtőkori szabályzata többször változott, napjainkban is változtatunk rajta.

Mi is tartozik a kisnyomtatványok közé? Minden, amelynek terjedelme az egy ívet nem haladja meg, és nem időszaki kiadvány, nem sorozat. Ma például: étlapok, plakátok, meghívók, műszaki berendezések kezelési útmutatói, reklámok, hirdetések (politikai, kulturális stb.), halotti értesítők, szervezetek alapszabályai, kiadott névsoraik stb., stb., stb. Ebből a tömegből napjainkban hozzávetőleg 10 millió keletkezik az országban évente, ennek egynegyede beérkezik a nyomdaktól. Meghatározott rendben őrizzük meg a nemzeti könyvtárban, illetve a szakterületi illetékes gyűjteményekben.

Ilyen típusú gyűjtemény nagyon kevés nemzeti könyvtárban létezik. A legtöbb helyen mintákat őriznek, nálunk is ez a jellemző. Ha tehát a lóverseny-fogadási szabályzatról megvan 15 darab, de nincsen meg éppen egy adott évből, azt sajnálom magam is, de pótolhatatlan veszteségnek nem mondanám.

Ma a legtöbb kisnyomtatvány elektronikusan keletkezik, soha, senki nem őrzi meg őket. Pedig kellene; erre a szakmai koncepció készül, de a megvalósításhoz kulturális politikai akaratra, törvényre és annak végrehajtására (vagyis pénzre) lenne szükség. Ma a legtöbb társaság – a Nyilvánosság Klub is – „autodafé”-t rendez, hiszen az elektronikusan keletkezett anyagait nem archiváltatja nyilvános közgyűjteményben, aztán egyszer csak megszűnik, és még a tagok hagyatékában sem lesz meg olvasható formában (vagy ott talán igen). Több társaság tisztségviselője vagyok: alapszabályaink nem minden változata volt meg a nemzeti könyvtárban (én pótoltam), névsoraink elvétele. A ma működő civil társaságok kilenczede egyáltalán nem nyomdában sokszorosítatja minden fontos dokumentumát, fel sem vetődik az, hogy azok a nemzeti könyvtárba kerüljenek. Az irattárakban meglesz (vagy nem), majd valamelyik levéltárban megőrzik (vagy nem). A vállalati iratok többsége nem nyilvános. A nyilvánossá vált részük többségükben elektronikus dokumentum. Ki őrzi meg szervezetten? Ki a felelős a pusztulásukért? Kinek „kell menni”?

A reklámanyag jelentős része el sem jut a nyomdáig. Ha eljut, biztosan meg kell őrizni. Igen, évente a jellemző mintát, lehetőleg minél nagyobb részben. A napi gyakorlat, az életszerűség válogat (nem a könyvtáros). Az Index című elektronikus időszaki kiadványban hirdetői reklámjait sem őrizzük közgyűjteményekben, talán kellenc. Nem tudom, hogy a lapgazda archiválja-e, ellátja-e metaadatokkal, hogy a hosszú távú megőrzés biztosított legyen. Az ilyen lapgazdák is „könyvégetők”?

A felelősség és a hibák

A miniszter által felkért tényfeltáró bizottság jelentését bárki elolvashatja (<http://nkomftp.hungary.com/palyazatok/OSZKjelentés.doc>). Hibaként állapították meg a belső kommunikációs rendszer hiányait: a könyvtárosok hivatalból nem tudhattak arról, hogy a könyvtár vezetése 2005. március 2-án a „pokol” megsemmisítéséről döntött. A Kisnyomtatványtár vezetője tudott róla, a Gyarapítási Osztály vezetője tudott róla, a Raktári Osztály vezetője tudott róla, a Működési és Fenntartási Osztály vezetője tudott róla. Weeber Tibor kéziratrárost nem értesítettük. Hiba, mert nem

bizonyítható, hogy tudott róla. Igaz, gyorsan „kimentett” az anyagból néhányat. A március–április–május hónapokban ezzel lehetett elfoglalva, mert elfelejtett szólni az osztályvezetőjének (akinek amúgy hivatalból semmi köze ehhez az anyaghoz), az igazgatójának vagy a főigazgatónak. De aggodalmát a „kulturális bűntény” miatt is csak a megsemmisítés után (megvárva a magyarországi híryanag uborkaszonját), június 27-én fogalmazta meg, szigorúan OSZK belső használatra. Arról azután nem ő tehet, hogy ezt a bulvársajtó is megkapta. De nemcsak ő „nem tudta”, csak „mentett”, és utólag foglalt állást, hanem még néhány „hiteles” szemtanú is.

A hibát orvosoltuk: ezentúl csak írásban előterjesztett anyagot tárgyal a vezetői értekezlet, kihirdetjük a belső levelező rendszerben a döntéseket, és aláírjuk a vezetőkkal, hogy olvasták is. A kommunikáció javult tehát. Az írásbeliséget megerősítettük.

Megnyugtató számomra azonban, hogy azok, akik a döntéshozatalban bármilyen szinten részt vettek, most is vállalják a döntésüket, senki – ismétlem senki – nem állítja, hogy ő másként gondolta.

A központi irattározást 2002-ben vezettük be, az osztályokon lévő fontos iratanyagot most begyűjtjük, hiszen az ügy vizsgálata során kiderült, hogy az OSZK története hiányosan írható meg a központi irattár anyagából, az osztályokon keletkezett anyagot pedig soha sem olvastották be ide teljesen.

További hiba: Az egész anyagból csak három doboznyi végeztük el az azonosítást, és ez alapján állítottuk, hogy kevés hozadéka lett volna az anyag megőrzésének. Ezt azok vitatják, akik soha nem dolgoztak ezzel a kiadványtípussal. Tekintve a kisnyomtatvány jellemzőit, a hibát elismerve, ma sem dolgoztatnék tovább az azonosításon.

Az ÁNTSZ 2005. február 5-i jelentésében a „pokol” túlnyomó részéről nem mondta ki azt, hogy fertőzött, védőfelszerelést javasolt, portalanítást, és így az azonosító munka lehetővé vált volna. A könyvtár vezetése ennek ellenére azt állította, hogy az is fertőzött. Ez ténylegesen lehet hiba. Mivel indokoltuk magunk számára a feltevésünk helyességét: aki a poros anyaggal dolgozott, fertőzést kapott; a dokumentumok 15 évig a Rózsa Ferenc utcában fertőzött anyaggal voltak együtt, utána 5 évig a Budavárban fertőzött anyaggal tároltuk. A por gyűjti a gombát, a fertőzést.

A miniszter úr jelentést kért a megsemmisített anyagról akkor, amikor a Parlamentben azonnali kérdést kapott. Akkor így összegeztem a választ:

„Ezek után – a 70 éves raktári tologatások és fertőzések után –, tekintve az anyag történetét, a feldolgozás során vállalandó egészségügyi kockázatokat, a szerény várható kisnyomtatványi gyarapodást, továbbá azt, hogy a vállalati nyomtatványok jelentős része a levéltári gyűjtőkörbe tartozik, a vezetői értekezlet 2005. március 2-án döntött a megsemmisítéséről. Ezt május és június folyamán végrehajtották.”

Elismerem a tényfeltáró bizottság által kimutatott hiányosságokat és azok miatt vállalom a felelősséget. Megkaptam a figyelmeztetést írásban. Azonban biztos vagyok abban, hogy ha porolta a anyagot, védőfelszerelésben elrendeljük a kisnyomtatványok meglétének tételes azonosítását, akkor 2005. június 27-én nem „kulturális bűncselekmény” elkövetésével, hanem „a közalkalmazottak egészségének indokolatlan veszélyeztetése” miatt írtak volna, és akkor nem Hitler lennék az ÉS hasábjain, hanem Mengele.

Sok választásom tehát nem volt. A könyvtár vezetése végül úgy döntött, hogy az anyagot semmisítettjük meg, és nem a dolgozók egészségét és az egészséges könyvtári anyagokat veszélyeztetjük. Ha 1999 őszén a többi penészes és rohadó anyaggal ezt is elküldjük az égetőbe, nem próbáljuk megmenteni, akkor az a hat láda kisnyomtatvány, illetve néhány méternyi folyóirat sem lenne, amely még azonosításra, illetve feldolgozásra vár. Persze ez esetben 2005-ben nem lett volna hír az OSZK. Pedig lehetne (ha csak a gondok érdekesek a sajtónak), íme néhány:

- a nemzeti könyvtár raktárai megteltek, a meglévők állapota nem felel meg a XXI. századi könyvraktározási követelményeknek;
- a Budavár F. épület gépészeti részei (vízvezetékek, fűtés, klíma, elektromos rendszer, könyvliftek) a 24. órában vannak a megszűnés előtt (az elektromos rendszer átalakítása megkezdődött);
- a tető beázik, teljes felújításra szorul;
- a déli, a keleti és a nyugati homlokzat életveszélyes (az északit 2005-ben újíthatnánk fel);
- a savas papír miatt sok millió dokumentum a megsemmisüléshez közelít (talán 2005 végén beindul egy kisebb savtalanító üzem, az egykori Tároló Könyvtár helyén);
- a számítógépeink 75 százaléka 6 évnél idősebb lesz egy év múlva, közel a leállás;
- a katalógusok és a nyilvántartások retrokonverziója forráshiány miatt leállt (ez lenne az alapja az országos közös katalógusnak, EU-előírás 2007. január 1-jéig teljesítendőnek tartja a munka befejezését);
- a digitális dokumentumok köteles szolgáltatása jogi támogatást, azután sok pénzt igényel;
- az írott kulturális örökség digitalizálására kidolgozott munkaterv van, forrása még nem látszik.

Ezek persze csak az alapvető gondjaink, és még azért lehetne írni eredményeinkről is, de – ahogy több időszakosan megjelenő kiadvány, illetve elektronikus médium szerkesztőségében felvilágosítottak – az senkit sem érdekel. Az nem hír.

De térjünk vissza Urielhez: ki dönti el, hogy ki vagyok, mi lehetek? ÉS ennek megfelelően: Ki dönti el, hogy ki legyen a nemzeti könyvtár főigazgatója, és annak milyen elveket kell követnie, milyen kulturális ízlést szolgálnia? Tartozzon-e szakmai iskolához vagy próbáljon minden tekintetben független maradni? Jár-e neki a függetlenség luxusa?

Monok István

A könyvtári rendszer stratégiai fejlesztése

Tájékoztató a könyvtárak közötti dokumentum- és információszolgáltatásról

A *könyvtári rendszer stratégiai fejlesztése* című sorozat első darabjaként jelent meg 2002-ben az *Országos Dokumentum-ellátási Rendszer. Tájékoztató a könyvtárak közötti dokumentum- és információszolgáltatásról* című kiadvány (ismertetését lásd a 3K 2002/9. számában!). Ez a munka egyszerre került a könyvtárakba azokkal a plakátokkal és szórólapokkal, amelyek az olvasók, könyvtárhasználók felvilágosítását szolgálták. Felvilágosítását abban a tekintetben, mi az a könyvtárközi kölcsönzés; ki, mikor és hogyan veheti igénybe, mi a haszna stb.

Könyvtárosként nap mint nap azt tapasztaljuk, hogy az ODR nagyon felélénkítette a könyvtárközi kölcsönzést. Megnőtt ennek a szolgáltatástípusnak a kihasználtsága, a gyorsasága és hatékonysága, és azt is mondhatnánk, a presztízse. Az ODR létrehozói és működtetői azonban nem elégedtek meg az eredményekkel. A rendszer az elmúlt években is intenzíven fejlődött, és a fejlődés egyes szakaszairól, mérföldköveiről rendszeresen jelentek meg beszámolók a szakajtóban (elsősorban a *Könyvtári Levelezőlap* hasábjain). Ezek a cikkek, hozzászólások, ismertetőik részint a rendszer működését elemezték, részint gyakorlati tanácsokkal szolgáltak azok számára, akik a rendszert működtetik, máskor a működés óhatatlanul felmerülő zökkenőit vették górcső alá, továbbá javaslatokkal éltek, illetve a dokumentum- és információszolgáltatást igénybe vevők körében végzendő felvilágosító és propaganda munkáról szóltak. Az ODR-rel kapcsolatos legkülönbözőbb kérdéseket rendszeresen tárgyalták a NKÖM Könyvtári Főosztálya által kialakított ODR-munkabizottság tagjai, és sokat ténykedtek ebben az ügyben a Könyvtári Intézet Gyűjteményszervezési Osztályának munkatársai is. A könyvtárak közötti dokumentum- és információszolgáltatás területén már megindult fejlődés még sok tartalékkal bír, és fel kell készülni az újabb és újabb igényekre is, újabb és újabb problémákra is, olyanokra, amelyek nem magából a rendszerből adódnak, hanem a külső, társadalmi és gazdasági feltételek következtében jelentkeznek, néha igencsak nyomasztó súllyal (gondoljunk csak a postaköltségek szinte exponenciális emelkedésére...).

A most megjelent kiadvány (*A könyvtári rendszer stratégiai fejlesztése* sorozat második darabja, az elsőével azonos címmel: *Országos Dokumentum-ellátási Rendszer. Tájékoztató a könyvtárak közötti dokumentum- és információszolgáltatásról*) igen sokoldalú, sokfunkciójú, gazdag tartalmú. Először alapos ismertetést nyújt az ODR jogszabályi háttéréről – teljes terjedelmében közli a 73/2003. (V. 28.) Korm. rendeletet az Országos Dokumentum-ellátó Rendszerről –, kezdve az annak

kialakítását meghatározó törvényszövegtől a legújabb fejleményekig; szól a rendszer működésének minden fontos szakaszáról, fejleményéről, és a vele kapcsolatos összes tudnivalóról. A *Skaliczki Judit–Kenyéri Katalin* szerzőpáros bevezető tanulmánya (*Tájékoztató az Országos Dokumentum-ellátó Rendszer működtetésének hatásáról 1998–2004*) minden lényegeset összefoglal, a történetről a rendszer működésének bemutatásán át a legkülönbözőbb problémákig, a fejlesztés eddig elvégzett és jövőben elvégzendő feladataiig, a statisztikai adatokat is beleértve, egyúttal az ODR-t a könyvtári rendszer és a tudásalapú társadalom szélesebb összefüggéseiben elhelyezve. *Hölgyesi Györgyi* tanulmánya (*Könyvtárközi dokumentumszolgáltatás tanulságokkal*) egy, a Könyvtári Intézet munkatársai által elvégzett felmérés alapján nyújt betekintést a rendszer működésének mindennapjaiba, annak folyamatait ábrázolja példákkal és adatokkal; mindenütt feltüntetve, mi miért és hogyan történik a gyakorlatban, végezetül arra is kitérve, mit lehetne tenni a könyvtárközi dokumentumszolgáltatás egyenletesebb elosztásának érdekében. A tudományos és szakkönyvtári dokumentumok kereséséhez kíván segítséget nyújtani a füzetben közreadott *Témakereső*, amely természetesen nem helyettesíti a magyar könyvtárak gyűjtőköri kódexét, de segít áttekinteni az egy-egy témánál szóba jöhető intézményeket. *Dávid Boglárka* írásával (*Gyakorlati tanácsok dokumentumok lelőhely-meghatározásához*) szinte kézen fogja az olvasót (a lelőhelykereső könyvtárost), és eligazítja abban a tekintetben, mit milyen forrásban keressen, hogyan pontosíthatja az adatokat, és melyik kérését hová célszerű továbbítania. *Tóth Andrea* cikke (*Az elektronikus dokumentumszolgáltatásról*) azért igen fontos része a kiadványnak, mert – bár ma még a fizikai dokumentumok könyvtárközi kölcsönzésére sokkal több a példa a gyakorlatban – a jövő mindenképpen az elektronikus dokumentumszolgáltatásé, amely már ma is jelentős mértékű. Erről gyakorlatiasan, részletkérdéseket is taglalva szól a szerző, kitérve arra is, hogy csak egy példát említsünk, miként lehet A/4-es szkennelvel nagy újságoldalakat elektronikusan másolni. A füzet tartalmazza az ötvennégy ODR-könyvtár listáját (megadva minden fontos elérési adatot: cím, postacím, telefon, e-mail, fax, hálózati cím, felelős neve stb.) és az ODR-munkabizottságnévsort.

A kiadvány e rövid ismertetéséből is kiderülhet, hogy nem egyszerű beszámólót olvashatunk az 1998-tól 2004-ig történelekről (az adatsorok nem egy esetben 2005 nyaráig érnek), hanem az egyik legfontosabb könyvtárügyi stratégiai feladat helyzetének tükrét láthatjuk: egyszerre láttatva a távlatokat, a stratégiát és a mindennapi gyakorlatot. A szolgáltatást végző könyvtáros eligazítást kaphat a kiadványból, mikor és milyen lépéseket, hogyan kell megtennie, hogy élhessen a rendszer minden előnyével és lehetőségével. A kiadvány 3000 példányban jelent meg, és eljut nemcsak az érintett ODR-könyvtárakhoz, hanem a még sokkal inkább érintett, a szolgáltatásokat igénybe vevő, mindenekelőtt települési könyvtárakhoz és – a lehetőségekhez képest – az iskolai könyvtárakhoz is. De elérhető a füzet teljes tartalma interneten a Könyvtári Intézet honlapján (www.ki.oszk.hu) is. Ma már az olvasók is tudják, és a jövőben egyre inkább tisztában lesznek azzal, mi fán terem a könyvtárközi kölcsönzés, mit várhatnak el saját könyvtáruktól, és az mi módon biztosít számukra egyenlő esélyt az információkhoz való hozzájutás terén. (Az ő tájékoztatásukra újra közreadták az első füzethez kapcsolódóan megjelent plakátokat és szórólapokat.)

Hegyközi Ilona